

De formes anguloses i endurides

TEATRE / 16 MARÇ, 2021

Tres apunts sobre *Les cartes*, de Caterina Albert

plega, plega, que ni jo et vull ofendre, ni tu deus ésser cap Isabel d'Hongria per recrear-te en l'esport divinal de veure llagues i acaronar la ronya que es troba tot corrent per la terra aspra, ben lluny de les grans urbs

Amb una amiga fa uns dies parlàvem de la Caterina Albert al menjador de casa i intentàvem dir-ne la duresa, la capacitat d'escriure des de la nafra. Em sembla que Albert ens sorprèn sempre i ens dol perquè reconeix, intrínsecament *en el mal*, una veritat. I l'assenyala. Com diu ella mateixa al «Prec» de *Drames rurals* (el mateix que inicia aquest text), adreçat a una suposada damisella ciutadana, en la seva escriptura hi ha un aplec dels pedruscalls, «de formes anguloses i endurides, invariables a través dels segles».

Ja fa temps que sabem que Caterina Albert (i no li dic la Víctor perquè penso que ens hauríem de replantejar seriosament de perpetuar un nom que no és el seu, com bé deia Ferrater)¹ està entre les dues grans autores del segle xx. Des del cinquantenari de la seva mort, el 2016, hem parlat sobre el seu talent com a contista, narradora i, fins i tot, com a poeta. S'han reeditat les seves obres, però la seva faceta com a dramaturga encara ens és poc coneguda. Tot i que ella, en una entrevista que li feia Porcel, deia: «el teatre ha estat la meva gran passió. I només he publicat alguns monòlegs».² No vull fer aquí una disquisició de com el teatre queda sovint en segon terme en l'àmbit literari. En aquest cas, potser perquè Albert mai no va arribar a fer una obra llarga. Només peces breus, tot i que ella justament volia tornar a posar en valor el gènere breu. *Quatre monòlegs* (1901) no s'ha reeditat, més enllà de dins les *Obres completes* del 1972, i, de la totalitat de les seves peces teatrals, comptem amb poques edicions solvents, sovint barrejades amb contes (és el cas del monòleg *La infanticida*, per exemple).³

El fet és que ara al TNC està tirant endavant el cicle de represa d'autores catalanes Epicentre Pioneres, i per això Arola Edicions va publicar aquest setembre passat *Les cartes*, un dels set monòlegs que va escriure l'autora.

Em proposo destacar, doncs, tres motius pels quals penso que hem de tenir considerat la producció teatral d'Albert i, especialment, *Les cartes*: textos especialment dignes de ser llegits, representats i difosos en l'àmbit literari català.

I

Les cartes exposa una situació molt simple. Un actor, parlant al públic, presenta al lector/espectador el personatge principal, la Madrona, que, pel que diu, ha accedit a exposar-nos la seva història a canvi de diners. Aquesta és l'excusa que aprofita Albert per fer parlar un personatge marginal, que no sap llegir, i que ens ve a explicar la seva vida. El joc, per tant, serà d'escoltar un ésser desprotegit, que se sent fins i tot una mica forçat a fer el que està fent. La història, que té l'engany com a eix, és la de l'adulteri del marit amb una veïna, que fent-se passar per confident, s'ha aprofitat de la confiança per enganyar la protagonista doblement. El nivell de vulnerabilitat de l'exposició de la dona que ens explica que ha estat enganyada, per tot plegat, és alt.

En aquest sentit, em sembla que el que més s'ha de destacar de *Les cartes* és el caràcter polític que té. Albert, posant a l'escenari i donant veu a la Madrona, aquest personatge aparentment insignificant, està fent una declaració d'intencions. Ens col·loca una dona i els seus conflictes, tradicionalment considerats poc importants per ser «de dona» (un adulteri, l'engany d'una veïna), a un espai institucionalitzat com és el teatre i, així, els dignifica. En la línia del que diu Merè Ibarz al pròleg de l'obra, *Les cartes* s'ha de llegir des del filtre de la proposta del teatre anarquista de l'autoria femenina i llibertària. *Les cartes* és una denúncia, no un simple esplaiament dels sentiments d'una pobra dona desclassada. S'ha d'entendre des de la Despenyes, de com sobreexposant un cos de dona vulnerable es fa visible tota la violència que s'hi ha exercit. I mai des de la victimització: «Una servidora ja ho veu que se li pot escapar qualsevol expressió capgirada, sense sentir-se'n; però si ho faig, dissimulin, fills meus; perquè una servidora, per treballadora i dona de bé, tant com qualsevol altre: vull dir que em penso que ningú em pot fer abaixar la cara amb cap llibertat...».

Paral·lelament a *La infanticida* o *Germana Pau*, dos dels altres monòlegs de l'autora, Albert demostra de quina banda està, qui fa parlar, en una aposta literària ferma i compromesa.

II

En termes literaris, *Les cartes*, com la totalitat dels monòlegs d'Albert, suposen, en el context català de finals del segle XIX i principis del XX, un revulsiu. Ho explica Gallén a l'article «Per la renovació del monòleg».⁴

Gallén destaca tres aspectes en què Albert reactiva l'interès artístic del gènere del monòleg, que estava en crisi, profundament banalitzat i considerat un gènere menor i únicament encarat a la comèdia. En primer lloc, destaca el caràcter espectacular que aporta Albert al text incorporant-hi personatges secundaris com a presències que ja conformen situacions interessants (com, per exemple, l'actor en el cas de *Les cartes*), a banda de fer-hi tractaments metateatral (com a *Les cartes*). En segon lloc, exposa com Albert fa una descripció acurada dels contrastos de llum, col·loca amb precisió pauses, silencis i, sobretot, confecciona de manera molt precisa les acotacions. En tercer lloc, ressalta com l'autora concedeix una importància cabdal a la interpretació del monòleg i en la pròpia escriptura ja fa observacions de la manera en què actors i actrius havien d'encarar-se als personatges; per exemple, a *Les cartes* hi ha una descripció inicial de la protagonista i de com hauria d'actuar l'actriu que la interpreta: «sobretot, naturalitat, senzillesa, tant en lo dir, com en la mímica, com en lo vestir del personatge» (pàg. 19). Albert volia provocar una sensació d'autenticitat en les seves històries.

Coincideixo que Albert posa sobre la taula el valor del gènere del monòleg dramàtic en un moment de crisi del gènere i ho fa en els tres aspectes que comenta Gallén. Ara bé, més que per aquestes qüestions, crec que *Les cartes* suposa una novetat en l'àmbit literari català perquè, entroncant amb la tradició de teatre anarquista i llibertari de Felip Cortiella, Albert fa un avançament del que més tard hem anomenat *teatre documental*.

Ho assenyala Mercè Ibarz al pròleg de la peça i sento que és central si fem una aproximació contemporània a la peça. Ja no com a historiadors de la literatura, sinó veient què aporta avui una lectura i una posada en escena de *Les cartes*. Des dels ulls del que en diem, en els estudis teatrals, la figura del dramaturgista.

Si mirem les programacions en curs dels nostres teatres i dels grans teatres europeus, veurem com estan farcides d'aquest gènere teatral. Només com a exemple, aquest any el TNC ha programat *Encara hi ha algú al bosc*, de Joan Arqué, sobre la violació com a arma de guerra a la Guerra dels Balcans i el Teatre Lliure, la Trilogia Pacífico d'Azcona&Toloza, *Extraños mares arden*, *Tierras del Sud* i *Teatro Amazonas*, sobre la colonialització europea a Amèrica Llatina. I no cito ja peces que podem trobar en teatres més petits i que aposten per propostes més híbrides com la Sala Hiroshima o l'Antic Teatre.

L'interès per documentar el real des del teatre, que s'inicia a principis del segle xx, es desplega amb tota la força a finals del segle xx amb el que Foster situa com la necessitat d'un «retorn al real».⁵ En un món en què la ficció i la realitat, allò públic i allò privat cada vegada es confonen i es barregen més, el teatre cercarà cada vegada més de tornar al document per entendre el real, ja sigui per denunciar una situació o per fer-la conèixer, simplement. L'accés al real suposa una paràlisi del joc de ficció. En la mort dels grans relats el real es presenta com el material més accessible i fiable.

En aquest sentit, em sembla que, si haguéssim de traspasar *Les cartes* al present, qui parlaria seria una prostituta. Un acomodador o un tècnic la faria seure al centre d'un escenari i ens explicaria la història d'una violació per part d'un client o qualsevol altra forma d'assetjament que hauria patit. La proposta, el joc que proposa Albert és molt vigent.

III

En el personatge de la Madrona veiem un fil que uneix les dues grans escriptores catalanes del segle xx, Albert i Rodoreda. Això és perquè, com apunta Alvarado a la introducció de *La infanticida i altres textos*, és el personatge de Caterina Albert que més s'assembla a un personatge rodoredià. L'estudiosa ho justifica dient que és «tant pel que fa a la tècnica com pel tractament de la protagonista».⁶ No sé exactament què vol dir Alvarado quan parla de la tècnica, però em sembla molt interessant fer explícita la connexió del tractament del personatge entre les dues grans escriptores del segle xx. Segurament Alvarado pensava en aquesta ingenuïtat ultratjada i mostrada que trobem en tantes protagonistes de Rodoreda. Aquesta vulnerabilitat.

En aquest sentit, suposo que fàcilment podríem pensar en el conte de «Zerafina» i la veu ingènua i sense maldat d'aquella minyona papissota que, en un monòleg inacabable, es ven a la seva mestressa nova per tal que la contracti i li explica, amb una naturalitat infantil, les violències masculines que ha patit de camí cap a la casa: «Dezpréz he zortit a la Rambla i m'he pazejat per entre lezflorz i els zenyorz que pazzaven em deien cozez. Un que duia baztó m'ha convidat a beure una zerveza. No el coneixia, però de zeguida hem eztat conegutz. M'ha dit que era ric i que tenia ganez de cazar-ze... ».⁷

Pot ser interessant fer explícita aquesta connexió, sobretot per prendre més en consideració el valor que pot tenir estudiar l'obra teatral d'Albert a l'hora d'entendre més la seva trajectòria literària i aquestes relacions intertextuals sovint productives.

Per acabar, només em queda reafirmar la importància de fer una edició ben feta de tota l'obra teatral de Caterina Albert per tal que totes les «formes anguloses» siguin on han de ser. Perquè l'edició d'Arola era necessària, però queda a mitges: el pròleg es reaprofitava d'una altra edició⁸ i hi falta la resta de la producció teatral d'Albert, que pel meu gust s'ha d'editar conjuntament per entendre'n el gran valor literari i social.

Si voleu crítica literària catalana de qualitat i independent, subscribiu-vos [aquí](#) a *La Lectora*. Amb el vostre suport feu possible que la revista es consolidi i pugui créixer.

1. «Dic Caterina Albert perquè crec que a aquest pseudònim de Víctor Català valdria més que hi renunciéssim tots al més de pressa possible, perquè és un pseudònim ridícul i, a darrera hora, ha de cedir (...) Víctor Català el va adoptar, justament, per dissimular que ella era la senyoreta Albert de l'Escala i que podia dir les enormitats que deia». Dins Ferrater, Gabriel (2019). *Curs de literatura catalana* (ed. Jordi Cornudella). Barcelona: Empúries, p. 303-304. [↗](#)
2. Porcel, Baltasar (2003). *L'àguila daurada: Grans creadors de la Catalunya del segle xx*. Barcelona: Destino. [↗](#)
3. Català, Víctor (1984). *La infanticida i altres textos*. Barcelona: La Sal., Edicions de les Dones («Col·lecció Clàssiques Catalanes», 5). [↗](#)
4. Gallén, Enric (2007). Per la renovació del monòleg. Dins *Caterina Albert. Cent anys de la publicació de Solitud*. Barcelona: Publicacions de la Residència d'Investigadors, 30, p. 140-152. [↗](#)
5. Foster, Hal. *El retorno de lo real. Las vanguardias a finales de siglo*. Madrid: Akal, 2001. [↗](#)
6. Alvarado, Helena (1984). Víctor Català / Caterina Albert o l'apassionament per l'escriptura. Dins Víctor Català: *La infanticida i altres textos*. Barcelona: La Sal, Edicions de les Dones («Col·lecció Clàssiques Catalanes», 5), p. 32. [↗](#)
7. Rodoreda, Mercè (1985). *La meva Cristina i altres contes*. Barcelona: Edicions 62, p. 69. [↗](#)
8. Ibarz, Mercè (2020). Dur desig de durar. Dins *Pioneres modernes*. Tarragona: Arola. [↗](#)

ETIQUETES: [CATERINA ALBERT](#) [LA INFANTICIDA](#) [LES CARTES](#) [MONÒLEG](#) [TEATRE](#) [TNC](#) [VÍCTOR CATALÀ](#)

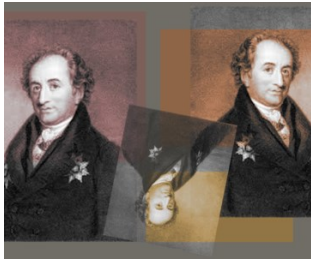
ROSER CASAMAYOR | ÚLTIMES PUBLICACIONS

(Barcelona, 1994). És filòloga catalana i ha cursat el Màster Universitari d'Estudis Teatral. De tant en tant col·labora al *Núvol* i té publicat un estudi sobre Gabriel Ferrater a *Els Marges*. Ha treballat com a correctora i traductora, però es considera més aviat una investigadora en poesia i arts escèniques.

Articles relacionats

**Gabriel Alomar,
homenot prolífic**

**Goethe, Maragall i
altres animals**

**Cap a on va el teatre
contemporani**

[Llibres](#)
[Cultura](#)
[Nosaltres](#)
[Contacte](#)

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

Amb el suport de l'Ajuntament de
Barcelona (ICUB, 2019)

[Política de privacitat](#)
[Copyleft](#)

© LA LECTORA 2018